

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної

Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ»**

Студентки 2 курсу 2МА ПДЗ групи
Освітньої програми: Початкова освіта. Дошкільна освіта
Спеціальності: 013 Початкова освіта
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти: магістр
Орловської Ольги Володимирівни

Науковий керівник: **Демченко О.П.**, канд.пед.наук, доцент

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2021 р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ.....	8
1.2. Поняття обдарованості як наукового феномену та її типів.....	8
1.3. Характеристика інтелектуальної обдарованості в психолого-педагогічному дискурсі.....	16
1.4. Особливості прояву інтелектуальної обдарованості в молодшому шкільному віці.....	22
1.4. Діагностика проявів інтелектуальної обдарованості в учнів початкових класів.....	33
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ДОСВІД РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ.....	45
2.1. Умови розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів у позакласній роботі	45
2.2. Інтелектуальні конкурси і вікторини як форми роботи з розвитку обдарованості дітей.....	57
2.3. Виховна робота з інтелектуально обдарованими молодшими школярами (досвід Вінницької області).....	67
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

У період розбудови національної системи освіти держава ставить перед педагогами нове соціальне замовлення: виховання інтелектуальної, яскравої, конкурентноздатної людини. На сучасному етапі розвитку освіти одним з найважливіших завдань стає формування особистості, яка прагне до саморозвитку та самореалізації. Основи освітньої політики держави щодо роботи з обдарованими учнями висвітлено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. (2001 р.), Державному стандарті початкової загальної освіти (2018 р.), законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (2017 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.). Згідно Закону України «Про освіту» [30], метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, талантів, інтелектуальних, творчих здібностей. Особливої уваги наразі потребує проблема розвитку творчого потенціалу та обдарованості.

У сучасному науково-теоретичному полі достатньо обґрунтовані універсальні моделі, які пояснюють явище обдарованості та її природу, обґрунтовують структуру такого феномену. Проте на рівні освітньо-виховної практики та розгортання життєвого сценарію обдарованих дітей і підлітків вияви здібностей у кожному конкретному випадку індивідуальні й неповторні, реалізація їх потенціалів відбувається по своєрідній траєкторії, для якої характерне співвідношення успіхів і проблем. Окрім високих досягнень в одному чи декількох видах діяльності достатньо велика частка обдарованих дітей, порівняно з іншими школярами, має труднощі соціально-психологічного плану. Забезпеченню позитивної пропорції в особистісному зростанні обдарованих школярів та подоланні проблем сприятиме наявність низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких важливе місце займає створення сприятливого культурно-освітнього простору.

Основи сучасних теоретичних досліджень обдарованості заклали Б.Ананьєв, Л.Виготський, Г.Костюк, Н.Лейтес, В.Мясищев, Б.Теплов та ін. Особливості дитячої обдарованості висвітлюються в низці праць зарубіжних

учених (Ф.Гальтон, Дж.Гілфорд, Дж. Рензулли, Е.Торренс та ін.). У другій половині XX століття були проведені фундаментальні дослідження (Д.Богоявленська, В.Дружинін, В.Зінченко, О.Матюшкін, В.Моляко, О.Музика, О.Савенков, Д.Ушаков, В.Шадриков, В.Юркевич та ін.), присвячені різним аспектам обдарованості. В останні десятиліття актуалізувалися розробки, спрямовані на виявлення ознак обдарованості на різних вікових етапах (І.Біла, Д.Богоявленська, І.Бурлакова, Л.Венгер, О.Дьяченко, І.Зайцева, О.Запорожець, К.Крутій, О.Кульчицька, Н.Под'яков, Л.Терещенко та ін.).

Окремі психологічні аспекти проблеми дитячої обдарованості розглядалися у працях багатьох вітчизняних дослідників. Зокрема, специфікою розвитку інтелектуальної обдарованості дітей займалась С.Шевчук, процесами розвитку мислення учнів займалися Л. Суховірська, О.Трифонов, М. Садовий, О. Топузов, Т. Потапова; проблема психолого-педагогічного супроводу обдарованих дітей є предметом дослідження Т.Мотилько та І.Леонової; розвитку творчих здібностей дітей присвячена праця В. Федосеєнко.

На сучасному етапі над різними аспектами організації навчання і виховання обдарованих дітей працюють М.Байдан, Л.Васильченко, А.Великанова, О.Гузенко, М.Дворжецька, О.Зазимко, Г.Кловак, Н.Кушнарєнко, Л.Липова, Т.Мишківська, В. Моляко, Л.Морозова, О. Музика, Т. Поніманська, В. Рибалка, С.Сисоєва, М.Холодна, І.Чмихало, Л.Чорна, В.-Чудновський, В.Юркевич та ін.

Дослідницька увага все частіше спрямовується на обґрунтування сприятливих умов для розгортання потенціалів обдарованої особистості та досягнення нею життєвого успіху. Розробляється концепція соціокультурного детермінізму таланту, згідно якої соціум впливає на становлення обдарованості, «санкціонує» її розвиток; сприятливе середовище стимулює розгортання й реалізацію здібностей (Д.Амброс, Р.Перссон, Д.Сімонтон та ін.). Зустрічаємо праці, присвячені вивченню психологічної структури й принципів побудови розвивального освітнього середовища, спрямованого на випереджувальний характер навчання, індивідуалізацію та соціалізацію обдарованої особистості на

різних етапах онтогенезу (Д.Корольов, О.Музика, Р.Семенова та ін.).

Проте спостерігається протиріччя між нагальною потребою організації позакласної виховної роботи з інтелектуально обдарованими дітьми на в сучасній школі та недостатньою підготовкою майбутнього вчителя до такої діяльності. Це зумовило вибір **тема дослідження** «Розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів у позакласній роботі».

Об'єкт дослідження – процес організації виховної роботи в початковій школі з розвитку інтелектуальної обдарованості дітей.

Предмет дослідження – форми і методи позакласної роботи з розвитку інтелектуально обдарованих молодших школярів.

Мета дослідження полягає у дослідженні з'ясуванні теоретичних основ і методичних особливостей проведення різних видів конкурсів у виховній роботі з обдарованими молодшими школярами.

Завдання дослідження:

1. Вивчити поняття обдарованості та інтелектуальної обдарованості в психолого-педагогічній літературі.
2. Розкрити науково-методичні основи організації різних видів конкурсів у виховній роботі з інтелектуально обдарованими молодшими школярами.
3. Провести діагностику з виявлення дітей з проявами інтелектуальної обдарованості та вивчити ставлення вчителів початкових класів до організації спеціальної виховної роботи з їх розвитку.
4. Виділити та обґрунтувати педагогічні умови розвитку інтелектуальної обдарованості дітей у позакласній роботі початкової школи.
5. Виявити досвід роботи творчих педагогів з організації конкурсів у роботі з інтелектуально обдарованими дітьми.

Для розв'язання поставлених завдань, перевірки висунутої гіпотези були використані такі **методи дослідження**: *теоретичні*: вивчення й аналіз науково-методичної літератури, порівняння, узагальнення, систематизація (з'ясовувався стан досліджуваної проблеми); *емпіричні*: анкетування, спостереження, вивчення передового педагогічного досвіду (визначення стану й досвіду

організації конкурсів учителями початкових класів).

База дослідження: комунальний заклад «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №27» Вінницької міської ради.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідницько-пошукової діяльності з проблеми дослідження обговорювалися й дістали позитивну оцінку й дістали позитивну оцінку на науково-практичних та науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня: *всеукраїнських* (IV, V; Всеукраїнська науково-практична конференція «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами», Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2020, 2021); Всеукраїнська онлайн-конференція «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (КПНУ імені Івана Огієнка, 2021); *регіональних*: (студентська звітна науково-практична конференція, Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2021).

За результатами конференцій опубліковано 3-и одноосібні статті.

1. Орловська О. Театр як засіб соціально-виховної роботи з інтелектуально обдарованими дітьми. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.) / редкол. : О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Вінниця, 2020. – Вип. 3. С.257-301.

2. Орловська О. Театральний гурток у системі творчо орієнтованої позакласної роботи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. С.544-549.

3. Орловська О. Включення інтелектуально обдарованих молодших школярів у театральну діяльність в системі позакласної роботи. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-19 листопада 2021 р.) / редкол. : Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Т.М. Кривошея, Л. А. Присяжнюк, О. М. Блажкова, І. Г. Барановська ; за заг. ред. О. П. Демченко. Вінниця, 2021. Вип. 4. С.357-370.

Структура роботи. Логіка дослідження зумовила структуру роботи: вступ, 2 розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел з 91-го найменування, 11-ти додатків. У роботі наведено 11 рисунків, 3 таблиці. Основний зміст викладено на 77-ми сторінках, загальний обсяг 110 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно питань, пов'язаних з визначенням понять обдарованості, вивченням психолого-педагогічних умов розвитку та підтримки здібних і обдарованих дітей дають нам змогу дотримуватися того факту, що одностайного визначення обдарованості не існує, що обдарованість являє собою багатогранне явище, яке уособлює в собі різноманітність трактувань даного феномену в залежності від етапу вікового зростання дитини. Тому критеріїв для класифікації типів і видів обдарованості визначено багато.

Обдарованість є складним психологічним явищем і досліджується в межах багатьох наук, зокрема, в психології протягом декількох століть. Стосовно розуміння природи виникнення якого виділяють три напрями.

На сучасному етапі розробки проблеми виділення видів обдарованості широкого поширення набули так звані факторні моделі обдарованості, конструюванням яких займалися західні та, вітчизняні науковці. Виокремлюють декілька критеріїв, які лежать в основі виділення різних видів обдарованості: вид діяльності і відповідні сфери психіки, форма прояву, ступінь сформованості обдарованості, рівень прояву в різних видах діяльності, особливості вікового розвитку.

Одним з видів обдарованості вважається *інтелектуальна*, вивчення якої розпочалося на початку ХХ століття. Саме у цей час започатковано науково-психологічний підхід розробки феномену «обдарованість», введення самого терміну. В її основі лежить високий рівень розвитку загальних здібностей як властивостей розуму, в дійсності, є спільною основою для багатьох видів діяльності, навіть для таких віддалених як когнітивні та моторні, для прикладу, в певних моментах аналізу, контролю за діяльністю тощо. Розумову / інтелектуальну обдарованість розуміють також як загальну обдарованість, уміння вчитися. Інтелектуальну обдарованість також пояснюють через психологічний феномен «інтелект» як сукупність загальних розумових здібностей, що забезпечують людині успіх у розв'язанні різноманітних завдань.

У сучасному науковому дискурсі розкрито особливості прояву інтелектуальної обдарованості в дітей різних вікових груп. Дослідники доводять сенситивність шкільного віку для виявлення інтелектуально обдарованих дітей і створення умов для їх розвитку та самореалізації. Зокрема, важливим у цьому контексті є молодший шкільний вік.

Відповідно завдань дослідження нами було сплановано та проведено констатувальний етап експерименту, який складався з двох субетапів: – первинне виявлення молодших школярів з ознаками інтелектуальної обдарованості; діагностика сформованості інтелектуальних здібностей, творчості та мотивації до навчання потенційно обдарованих учнів початкових класів; вивчення спрямованості і підготовленості учителів початкової школи до розвитку інтелектуальних здібностей і обдарованості дітей.

Аналіз результатів діагностики дозволив нам виявити кількість потенційно обдарованих дітей, у середньому вони склали 23,1 %, та зробити висновок щодо проведення системної діагностики такої категорії учнів і створення банку даних і внесення відповідного розділу в соціальні паспорти класів та школи. Проте відзначимо, що результати діагностики є відносними, оскільки обдарованість у дитячому віці вважається не сталою характеристикою, а потенціалом особистості, який буде реалізований за певних умов. Однак виявлення у дітей хоч одного прояву має привернути увагу педагогів, забезпечувати їм можливості для розвитку інтелекту та творчих здібностей.

Для розвитку творчих інтелектуальних здібностей, обдарованості дітей необхідно створювати спеціальні умови. Узагальнення літератури дозволило нам виділити наступні умови, реалізація яких забезпечить потенційно обдарованим дітям можливості для реалізації свого потенціалу: забезпечення диференційованого та індивідуального підходу в освітньому процесі початкової школи, організація пошуково-дослідницької діяльності інтелектуально обдарованих молодших школярів у позакласній виховній роботі.

Позакласна вихована робота з інтелектуально обдарованими молодшими школярами передбачає добір сучасних форм роботи, які б стимулювали

творчість дітей, підвищували їх мотивацію, а також створювали умови для поглиблення знань, розвитку розумових здібностей. Проаналізувавши науково-методичну літературу, ми визначили, що конкурси є ефективною формою позакласної виховної роботи з молодшими школярами, в яких спостерігаються прояви обдарованості. Обдаровані діти з великим задоволенням беруть участь у різних видах інтелектуальних конкурсів, під час яких створюються можливості для поглиблення своїх знань, задоволенні потреби у визнанні та самоствердженні.

У процесі дослідної роботи ми вивчали досвід організації роботи з інтелектуально обдарованими молодшими школярами у закладах освіти Вінницької області. Відзначимо, що в останні роки у Вінницькому регіоні надається достатня увагу для розвитку майбутньої інтелектуальної еліти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова С.А. Модернизация системы образования в условиях рынка. М.: Инфра-М, 2012. 345 с.
2. Антонова О.Є. Обдарованість: сутність, структура, перспективи розвитку. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології обдарованості*: зб. наук. пр. / за ред. С.Д. Максименко та Р.О. Семенової. Т. 6. Вип. 3. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 48-51.
3. Антонова О.Є., Ю. М. Клименюк. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи : монографія. Житомир : ЖДУ, 2011. 263 с
4. Арынова С.Л. Инновации в системе педагогического образования. Вестник КАСУ. 2010. №4. С. 102-106.
5. Бабенко І. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей у школах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2011. 20 с.
6. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: монография. Самара, 2009. 416 с.
7. Богоявленская Д.Б. Рабочая концепция одаренности.: URL: <http://psychlib.ru/mgppu/rko/rko-001-htm>
8. Богоявленская М.Е. Природа проблем одаренных. Материалы дискуссии Международной конференции «Рабочая концепция – в практике образования». Одаренный ребенок. 2004. №4. С. 74-97.
9. Бондар Ю. В. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти* : збірник наукових статей (Бердянськ, 23-24 жовтня 2019 року). Бердянськ. 2019. С. 229–233.
10. Васильченко Л І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей. Педагогіка і психологія: вісник АПН України. 2007. № 4. С. 32–39.
11. Ващук О. В. Вивчення потреб академічно обдарованих старшокласників та умов успішної реалізації їх обдарованості. *Вісник*

Житомирського державного університету : зб. наук. праць. Житоми : ЖДУ, 2013. Вип.67. С.108-113.

12. Всеукраїнські учнівські турніри. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/uchnivski-konkursi/vseukrayinski-uchnivski-turniri>

13. Волкова Н. П. Педагогіка: посібн. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 576 с.

14. Гальченко М.С. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей у Сполучених Штатах Америки. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*: Щомісячний науково-методичний журнал. № 3 (34). К., 2015. С. 77-81

15. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка: пер. з рос. К.: Фірма «Віпол», 1993. 75 с.

16. Гордеева А.В. Реабилитационная педагогика: от теории к практике. М., 2001. 211 с.

17. Грошовенко О.П. Світоглядно-екологічний підхід до змісту природничої освіти в школі І ступеня. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. Вип 2.(88). С.96-100.

18. Демченко О. П. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість» у психолого-педагогічному дискурсі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук.пр. Випуск 51. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2018. С.137-143.

19. Демченко О. П. Експлікація феномену соціальної обдарованості в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць ДДПУ : Серія «Педагогіка». Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. С. 134 –145.

20. Демченко О.П. Наукова рефлексія соціальної обдарованості в контексті античної філософії. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 14-27.

21. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 6. Вінниця: РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114-122.

22. . Демченко О. П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції, 14-15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81- 84.

23. Демченко О.П. Соціальна обдарованість як передумова становлення елітарної особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості* : науково-методичний журнал. 2015. №11 (42). С.29-32.

24. Демченко О.П. Соціальні проблеми обдарованих дітей як особистостей з особливими освітніми потребами. *Медико-соціальні проблеми в теорії і практиці соціальної роботи*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Глухів: Глухівський НПУ ім. О.Довженка, 2018. С.12–17

25. Демченко О.П. Типологія соціальної обдарованості в контексті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з обдарованими дітьми. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Випуск LXXVIII. Том 2. Херсон, 2017. С. 117-123.

26. Демченко О.П. Теоретизація соціальної обдарованості через наукову рецепцію психологічних концепцій. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.VI : Психологія обдарованості. Випуск 14. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2018. С. 36-48. Мало цитовано

27. Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади) : монографія. Харків : «Мітра», 2018. 380 с.

28. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. 3-е изд. СПб.: Питер. 2007. 368 с.

29. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

30. Закон України «Про повну загальну середню освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. ст.226.

31. Звіт про науково-дослідну роботу «Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості». Національна академія педагогічних наук України. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2014. 46 с.

32. Звіт про роботу з обдарованими дітьми за 2019-2020 н. р. Комунальний заклад «Олександрівський опорний ЗЗСО I – III ступенів» Черкаської селищної ради Слоб'янського району Донецької області URL: <http://oleksandrivka-sl.edukit.dn.ua/Files/downloads>.

33. Кацинська Л.Л. Виховний процес у сучасній школі. Рівне, 1997. 154 с.

34. Кіт Г. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: засадничо-процесуальний аспект. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2012 р.) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ФОП Корзун Ю.Д., 2012. С. 100–105.

35. Кіт Г.Г., Тополук Ю.В. Організація ігрової діяльності дослідницького спрямування на уроках НУШ. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Навчання через гру в освітньому просторі України; досвід, виклики, ідеї та рішення» (18-19 березня 2021 року, м. Запоріжжя): Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного

інституту післядипломної педагогічної освіти. Випуск №1(43)/2021.
https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip43.html.

36. Кіт Г.Г. Пошуково-дослідницька діяльність як особлива освітня потреба інтелектуально обдарованих молодших школярів. Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії : Збірник тез доповідей / Редкол.: Б.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 169-171.

37. Кондрашова, Л.В., Лаврентьєва, О.О., Зеленкова, Н.І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.

38. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 46. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2016. С. 30-33.

39. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей. К. : Знання, 1963. 80 с.

40. Киричук В.О. Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі взаємодії учасників навчально-виховного процесу. Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал. № 6 (37). К., 2015. С. 68-72.

41. Круковська І.М. До проблеми визначення видів обдарованості. Інтелектуальна, академічна та творча обдарованість: спільне і відмінне: матеріали круглого столу. 2012. С. 6-9.

42. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет). М.: Просвещение, 1997. 218 с

43. Кулачківська С.Є. Гуманістичний підхід до розвитку дітей. *Дошкільне виховання*. 2002. № 7. С. 15

44. Лазаренко Н. І. Особистість учителя в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору. *Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції* : монографія. – Вінниця : «Твори», 2019. С. 8 –27. .

45. Лазаренко Н.І. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2019. 389 с.

46. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность школьников: учебное пособие. С. Лейтес. М.: Академия, 2001. 320 с.

47. Лейтес Н.С. Возрастная одаренность и индивидуальные различия : избранные труды. М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК. 2003. 464 с.

48. Мартиненко О.А. Як розвинути інтелект вашої дитини. Х.: Видавництво «Ранок», 2009. 144 с.

49. Матюшкин А.М. Загадки одаренности : проблемы практической диагностики. М. : Школа-Пресс, 1993. 100 с.

50. Методика диагностики учебной мотивации младших школьников Н. В. Елфимовой «Лесенка побуждений». URL: http://metodportal.net/system/files/mp/2016/04/80562/dyagnostyka_motyvacyy.doc.

51. Методичні рекомендації щодо організації дослідницької діяльності учнів (до серпневих педагогічних нарад): Міністерство освіти і науки України ; національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді URL: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/metod_rek2020.pdf

52. Міленіна М.М. Форми роботи з обдарованими дітьми в Австралії. *Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал.* № 5 (36). К., 2015. С. 68-73

53. Наказ МОН України від 02.11. 2016 No 1319 «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Реалізація компетентнісного підходу в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» на базі загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-kAl2RrepjTo1EoaFr-e70QAa3yzn9JZ/view>.

54. Наказ МОН України № 734 від 29 червня 2021 року «Про проведення експерименту за темою «Створення й упровадження моделі національного освітнього технопарку з підвищення якості дошкільної та загальної середньої освіти за участі закладів освіти, які працюють за науково-педагогічним

проектом «Інтелект України» на червень 2021 - грудень 2030 роки". URL: <https://intellect-ukraine.org/pro-nas/1-chomu-same-my#Docs>

55. Обласна цільова програму роботи з обдарованою молоддю на 2018-2022 роки. РІШЕННЯ №598 26 квітня 2018 р. 31 сесія 7 скликання Вінницької обласної ради. URL: <https://vinrada.gov.ua/upload/files/7sklikannya/31PozaSes/598.pdf>

56. Одаренные дети: пер. с англ. / общ. ред. Г.В.Бурменской и В.М.Слущкого; Предисл. В.М.Слущкого. М.: Прогресс, 1991. 376 с.

57. Онацький В.М. Академічна обдарованість та методи її діагностики. *Обдарована дитина*. 2002.- № 2. С. 51-56.

58. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс учнівської творчості : наказ МОН України від 8.2003 N 585/529/87 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0779-03#Text>.

59. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія / Р.О.Семенова, Л.О.Музика, Д.К.Корольов та ін. ; за ред.. Р.О.Семенової. К.: Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.

60. Пісоцька М.Е. Питання індивідуалізації навчання у педагогічних дослідженнях. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, 2015. Вип. 49, С. 104-114.

61. Психологічний словник / за ред. В.І.Войтка. К. : Вища школа, 1982. 215 с.

62. Савенков А.И. Психология детской одаренности. Учебное пособие. М.: Госиздат, 2010. 442 с.

63. Сапрунова О. Г. Дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості в учнів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. № 51 (104). С. 382–390.

64. Тадеев П.О., Борисюк Л.Р. Вітчизняні та зарубіжні концепції обдарованості: Порівняльний аналіз. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: *Збірник наукових праць. Наукові*

записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 8 (51). 2014. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Ozfm_2014_8_6.pdf

65. Тесленко В.В. Педагогічний супровід обдарованих учнів у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі. Освіта та розвиток обдарованої особистості: Щомісячний науково-методичний журнал. № 3 (34). К., 2015. С. 5 - 9

66. Теплов Б.М. Способности и одаренность. Избранные труды : В 2-х т. М.: Педагогика, 1985. Т.1. 328 с.

67. Туров М.П. Загальні засади організації підтримки науково-дослідної діяльності учнів. Мала Академія науко України. 2014. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Naukovij_svitogljad

68. Уфимцева С.В. Організація творчої діяльності дітей у навчально-виховному процесі. *Імідж сучасного педагога*: науково-практичний освітньо-популярний журнал. К., 2005. № 9-10 (58-59). С. 56-58.

69. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник. К. : Академія, 2000. 542 с.

70. Хамидуллина Л. В. Педагогическое сопровождение развития одаренности учащихся среднего школьного возраста в процессе изучения математики : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Бирск, 2015. 176 с.

71. Хома О.В. Організація діяльності з обдарованими дітьми (з досвіду діяльності міста). *Освіта та розвиток обдарованої особистості*: щомісячний науково-методичний журнал. № 10 (41). К., 2015. С. 65-67

72. Хоменко О.А. Формування професійної готовності вихователів до діяльності з обдарованими дітьми. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*: Щомісячний науково-методичний журнал. № 6 (37). К., 2015. С. 48-54.

73. Чорна Л. Обдарованість, її загальні та спеціальні складові. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологія. Зб. наукових праць. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. №6 (30). Ч. II. С. 125-134.

74. Шевчишена О. В. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини у загальноосвітньому навчальному закладі: науково-метод. посіб. Хмельницький: ОІППО, 2016. 237 с.

75. Щорс В.В. Робота з обдарованими учнями: психолого-педагогічні та методологічні аспекти. *Завучу. Усе для роботи*. Науково-методичний журнал. 2016. № 17-18. С. 18-40.

76. Щорс В.В. Як не помилитися у виявленні ранньої обдарованості дитини. *Обдарована дитина*. 2007. №3. С.53-62.

77. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. – Томск: Изд-во Томск. ун-та; М.:Изд-во «Барс», 1997. 392 с.

78. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Педагогика, 1978. 304 с.

79. Юркевич В.С. Где и как учить одаренных детей. М., 2013. № 2. URL: <http://www/ug/ru/frhive/49390>.

80. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность. М.: Просвещение, 2000. 136 с

81. Silverman L. K. Themoral sensitivity of gifted children and the evolution of society. *RoeperReview*. 2003. November 17 (2). P. 110-116.

82. Getzels J., & Jackson P. *Greativity and intelligence*. New York: Wiley. 1962.

83. Holiuk Oksana, Demchenko Olena, Kit Galina, Rodiuk Nataliia. Pedagogical conditions for creativity development in mathematical lygifted elementary students. *Problemspace of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations*. Part II. 2019. С. 580-606.

84. Rudyshyn, S., Stakhova, I., Sharata, N., Berezovska, & T., Kravchenko, T. (2021). The Effects of Using a Case Study Method for Environmental Education. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol 20, No 6 (2021). P. 319-340. URL : <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.6.17>

85. <https://osvita.vmr.gov.ua/> - офіційний сайт Департаменту освіти Вінницької міської ради.

86. <https://sites.google.com/view/bilopillya-cdut> – сайт Білопільський Центр дитячої та юнацької творчості Сумської області.

87. <https://sch25.edu.vn.ua/> Спеціалізована ЗОШ I ступеня поглибленим вивченням іноземних мов №25 ВМР.

88. <https://sch27.edu.vn.ua/> - офіційний сайт КЗ «Загальноосвітня школа I-III ступенів №27» ВМР

89. https://thinkglobal.xyz/school-vinnytsia_academistechko офіційний сайт приватної школи ThinkGlobal у Вінниці

90. <https://pmg17.vn.ua/> - офіційний сайт Вінницький фізико-математичний ліцей №17

